

I N A P U K E L Y T Ė

Panelės iš Laisvės alėjos

TYTO  ALBA

R O M A N A S

I N A P U K E L Y T Ė

Panelės iš Laisvės alėjos

R O M A N A S

VILNIUS 2020

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinių, esančių bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© Ina Pukelytė, 2020

© „Tyto alba“, 2020

ISBN 978-609-466-484-7

*Kai kurie romano veikėjai egzistavo iš tiesų, tačiau romane
aprašytos situacijos yra išgalvotos.*

*Iš vidaus mūsų tauta vis dar tebėra patįžusi, neatspari svetimom
įtakom. Lietuvis ir šiandien dar iš visų Europos tautų yra
neatspariausias nutautimui. Jis lengvai tampa lenku, vokiečiu,
amerikonu. Lietuviai vis dar tebėra, kaip sako Vydūnas,
minkštakaulių tauta. Dar ir šiandien Lietuva yra išmarginta,
praskiesta aplenkėjusiais plotais, o germanizmas kaip ant mielių
pučiasi viduj ir ima brautis pasibaisėtinu atkaklumu iš svetur.
Dėl ko taip yra?.. Mūsų tautinis charakteris nėra išauklėtas,
sukondensuotas, nušlifluotas.*

V. Mykolaitis-Putinas, „Literatūros etiudai“,
K.: Sakalas, 1937, p. 263–264.

I DALIS

Žiema

1

Miestą sukaustė ankstyva žiema. Įskaudusiais nuo šalčio skruostais Zosė bandė kuo giliau įsikniaubti į lapės apykaklę. Nuo šilto kvėpavimo virš lūpų ant kailiuko formavosi šlapi karoliukai, tuoj pat stingstantys į ledą ir netrukus vėl virstantys šlapia mase. Drėgno kailiuko kutenimas dar labiau degino ir taip jau skaudantį veidą, tad Zosė, ištraukusi vieną ranką iš muftos, suėmė palto kraštus ir dar giliau paniro į apykaklę. Taip veidą šildė neilgai – netrukus šaltis pradėjo badyti plonomis pirštinėmis pridengtus pirštus ir ji tučtuojau sukišo juos atgal į muftą. Buvo visai tamsu, o ji vis dar slidinėjo Laisvės alėja. Dėkui Dievui, kad motina bent privertė ją ryte pri-griebti tuos baisius veltinius – dienos metu ji tikrai nedrįstų su jais rodytis gatvėje, bet dabar... koks skirtumas, bent jau kojos buvo sausos, o pirštų galiukus kuteno maloni greit varinėjamo kraujo šiluma. Baisiai čia svarbu, kam vaizduoti panienką tamsoje paprastą darbo dieną. Visiems terūpėjo kuo greičiau pareiti į savo trobikes, butus, kur kūrenasi ugnis ir jaukiai šilta.

Iki Šančių pėstute beveik valanda kelio, tad laiko svajoms ir pamąstymams – nors vežimu vežk. Zosė visai mielai iš tik-

rųjų būtų pavažiavusi, ties soboru taškydamas sniegą nulin-gavo keleivinis „Volvo“, ji vos spėjo pasitraukti iš kelio, bet važinėti autobusu kol kas buvo ne jos kišenei. Praėjo tik ke-lios savaitės, kai tatusiaus padedama ji įsidarbino lenkų kny-gyne, ir uždarbio kol kas dar reikėjo palaukti. Kad ir turėtų pinigų, leisti juos autobusui būtų nesąmonė. Pinigai skirti ba-tams, rankinukams, skrybėlėms, bižuterijai ir kosmetikai, o visa kita butis Zosės nedomino. Užsisvajojusi apie būsimuo-sius pirkinius, kokių jai dar gyvenime savarankiškai įsigyti iki tol nebuvo tekę, ji nė nepajuto, kaip atsidūrė ties geležinkelio tiltu ir jau pėdino patekėjusio mėnulio apšviesta Nemuno pa-krante.

„Matka Boska, jak to jest pięknie!“⁶⁶ – netikėtai garsiai šuktelėjo, pažvelgusi į beužšalancio Nemuno vandenį. Tada apsidairė, ar niekas jos netyčia neišgirdo, tačiau aplink tvy-rojo antradienio vakaro ramuma. Dešinėje spindėjo sukietė-jusio sniego kristalai, tolėliau driekėsi Nemuno juosta, kai-rėje bolavo juodi medinių trobų siluetai. Iš tamsos išnyrančių kaminų kilo dūmų gijos. Jomis buvo išpaišytas visas Šančių dangus. Dūmai kilo aukštyn ir skleidė aplink namų aromatą. Langus kartkartėmis nušviesdavo elektros lemputės šviesa, tačiau dažniausiai jie buvo niauriai tamsūs, kur ne kur sping-sėjo blausi žibalinė lempa. Nors ramaus vakaro idilė Zosę svaigino, ji visgi nesiryžo toliau žygiuoti pakrante ir pasuko link Kranto gatvės.

Čia, tarp dviejų namų eilių, buvo dar tyliau, tik retsykais pasigirsdavo iš Juozapavičiaus prospekto sklindantis prava-

* Švenčiausioji Motina, kaip gražu! (Lenk.)

žiuojančių rogių tilindžiavimas. Eidama Kranto gatve Zosė vėl pajuto palaimos pliūpsnį. Nuo šalčio apšerkšnijusios obelys tiesė į ją savo spindinčias šakas. Gatvė mėnulio šviesoje švietė tarsi Kalėdų eglutė. Zosė nė nepajuto, kaip sugundyta žiemos vakaro nejučia pradėjo suktis ir šokti. Dar niekada ji nebuvo patyrusi tokio gyvenimo džiaugsmo, koks ją užplūdo šį vakarą. Nebejuto šalčio, norėjosi į šalį sviesti muftą ir atsisagstyti paltą. Sukosi tol, kol pradėjo svaigti galva, tada staugiai sustojo ir, suvokusi, kad vis dar tebėra gatvėje ir nesapnuoja, baugščiai apsidairė. Juk man jau trisdešimt, o aš čia plaikštausi kaip kokia šokėja. Dar kas pamanys, kad protas pasimaišė. Prunkštelėjo, surimtėjo ir, kaip tikra dama, skubiai nužingsniavo pirmyn. Žinojo, kad mamusia laukia jos sugrįžtant ir nerimauja, lyg būtų ko. Tiesą sakant, ir pačiai norėjosi kuo greičiau sviesti nuo kojų sniegu aplipusius veltinius ir nusivilkti prie kūno limpančius drabužius.

Priėjusi iki savo gatvelės, pasuko į kairę ir sustojo ties tamsoje skendinčiomis gonkomis, kad paskutinį kartą tąvakar pajustų mėnulio pilnaties skleidžiamą vakaro palaimą. Tada pažvelgė į namo langus – iš gatvės pusės jie buvo uždengti baltų paklodžių atraižomis, pro vieną iš jų sklido blausi švieselė. Atsidariusi vartelius Zosė žengė žingsnį ir slystelėjusi pargriuvo. *Piorun**, – garsiai ištare ir tuoj pat susizgribo, kad be reikalo mini šį vardą. Pagalvojo, kad sekmadienį bažnyčioje bent jau turės kuo atšviežinti savo išpažintį, nes vis tos pačios nuodėmės buvo baisiai nusibodusios. Pasitrynusi maudžiantį kėlį, nusivalė aplipusį sniegą ir pabeldė į šviečiantį langą.

* *Velnias (lenk.).*

Netrukus išgirdo mamusios šlepsėjimą ir atkabinamą durų kabliuką.

– *No nareszcie**, – išgirdo atodūsi ir sijono šlamesį. – Tik neleisk šalčio ir gerai uždaryk duris, – mamusia nuskubėjo atgal į kambarius.

Palikusi veltinius tamsiame priebutyje, Zosia nuskubėjo paskui motiną į šiltą virtuvę.

– Ar valgysi? – mamusia uždavė tradicinį klausimą, tada įsitaisiusi ant taburetės prie virtuvės stalo vėl ėmėsi rinkti nubėgusias kojinių akis.

– Aha, – Zosė nuėjo į gretimą kambarį ir atsargiai padžiovė sniegu apkibusią lapės uodegą. – Prie namų vos neužsimušiau, reikės paberti pelenų.

– Ryt pažiūrėsime, nes jeigu vėl atšils, bus pliurza, – nuramino motina. – Grikliai po pagalve, pasiimk, dar turi būti šilti.

– Gerai, – Zosė persibraukė šukomis per ryte subanguotus plaukus, žvilgtelėjo į veidrodį. Iš jo žvelgė moteris skaisčiai raudonais žandais ir degančiomis akimis. Nejaugi jai iš tikrųjų trisdešimt? Zosė prunkštelėjo, pažiūrėjo, ar jos nestebi mamusia, ir dar kartą pasimaivė prieš veidrodį. Šokėja, matai.

– Kaip sekėsi? – mamusia tęsė savo vakaro tiradą, nepakeldama galvos nuo plonų šilkinų kojinių.

– Kaip visada, – Zosė greitai nususuko nuo veidrodžio ir nuėjo į tamsų kambarėlį pasiimti lovoje po pagalvėmis pakišto dar šilto grikių puodo. Grįžusi į virtuvę, spustelėjo vandens bako ąselę, nusiplovė rankas. – Taip šalta, kad vos nosies nenušalau.

* Na, pagaliau (*lenk.*).

– *To dobrze**, kad nenušalai. O dar nenorėjai veltinių autis. Nėra čia ko mandravoti tokiu oru. Kaip Juliukas?

– Kad nemačiau. Sakė, išvažiuoja į Vilnių parsivežti naujų knygų. Turėtų po kelių dienų grįžti, – Zosė sėdosi priešais mamą ir, įsikrovusi šmotą sviesto, ištirpino jį griekuose. Tada apspaudė košę šaukštu ir ėmė godžiai valgyti.

– Tai ar dar jam knygų mažai tame knygyne? Pirma tegul jas parduoda, kokį centą užsidirba, tada galės ir vėl užsipirkti. Biznierius, matai, viskas tik skolon. Kad tik tau algą turėtų už ką sumokėti, – burbėjo mamusia. – Neklausei, kada mokės?

– Mama, taigi aš ką tik pradėjau pas jį dirbti, – Zosė stengėsi nekreipti dėmesio į beprasidedančius motinos burnojimus prieš darbdavį Julijų Urniežių. – Na, jūs ir juokingai pasakėte! Knygyne visą laiką turi būti pilna knygų, čia ne koks turgus. Jei nebus naujų, mūsų skaitytojai pas mus neturės ko beužėti, mamusia. O kaip jums sekėsi šiandien? – Zosė bandė nukreipti kalbą.

– Kūrenu visą dieną, *chvala Bogu***, tėvas prieš išvykdamas į kaimą malkų priskaldė, tai bent jau galiu ramiai namuose ruoštis. Turguje buvau, žiūrėjau Kalėdoms kalakutų – bet ir kainos! Reiks pasakyti, kad atsivežtų iš kaimo, nes čia tiesiog vagystė vidury dienos!

– Tai gal ir mums reikia parduoti vieną kitą kaimo kalakutą mieste, kad jau taip, a?

– Tu tik savo ksionškas***, žiūrėk, parduok. Maniau, kad

* Tai gerai (*lenk.*).

** Garbė Dievui (*lenk.*).

*** Knygas (*lenk.*).

ponia nori būti, per galvą verčiausi, kad tik galėtum poniškai įsidarbinti, su inteligentais bendrautum, o ji dabar, matai, kalakutai. O kas su tais kalakutais turguje stovės, a? Aš, o gal tavo sesuo ar po svieta besitrąkantys broliai?

– Aš tik šiaip, mamusia. Bet jeigu tikrai brangu, tai galiu gi pastovėti ir aš. Juk ne kasdien knygyne reikia dirbti.

– *Nic takiego**, kaip nors išsiversim ir be tų turgaus kalakutų. Sueis ir mūsų kalakutai, viskas, ką iš kaimo parsivežam, sueina, burnų pakanka.

Nuo šiltos ir sočios košės Zosė vis labiau salo ir vis mažiau benorėjo leisti į ilgesnes diskusijas. Kūnas apsunko, ji vos benusėdėjo ant kietos taburetės. Kurį laiką ji dar žvelgė į krosnyje spragsinčią ugnį, tada pajuto, kaip merkiasi akys ir linksta galva, pasipurtė, kad nenuvirstų, pažvelgė į motiną. Šioji vis teberinko kojinių akis.

– Ilgai jūs dar čia savo akis kankinsit? – pabandė švelniai priekaištauti. – Juk tamsu, ir kaip jūs matot, kur užkabinti?

– O man ir nereikia matyti, akys pačios užsikabina. Tik šitą pabaigsiu ir eisiu miegoti. Pavargau.

– Tai ir eikit miegot, o nesiskųskit, – Zosė ir pyko ant mamos, kam save be reikalo alina, ir gailėjo.

Tai ji buvo šeimos galva, o ne tatusius, tačiau visi vaikai namuose didesnę pagarbą turėjo visų pirma rodyti jam, tėvui, – taip buvo liepusi mamusia. Buvo jau gerokai pražilus, išretėjusiais plaukais, kalbėdama stengėsi kuo mažiau šypsotis, nes priekyje trūko dantų. O ir vilkėjo ganėtinai prastus drabužius – seną, gal jaunystėje pačios austą sijoną ir papil-

* Nieko tokio (*lenk.*).

kėjusius, storus drobinius marškinius. Rūpintis savo išore, jos manymu, buvo tuščias laiko švaistymas, o be to, koks čia prašmatnumas prie plytos, vištų ir daržų. Nuo šalto vandens pirštai buvo paburkę ir raudoni, keistai atrodė ant kumščio užtraukta kažkieno šilkinė kojinė. Zosė pabandė įsivaizduoti, kaip ta kojinė atrodytų ant mamusios kojų, tačiau neįstengė – mamusia niekada tokių nesisegtų. Čia tik tokioms panienkoms kaip ji, arba turtingosioms. Taisydama kitų kojines motina džiaugėsi galinti bent kiek prisidėti prie dukrų išlaidų – juk gyveno Kaune, sostinėje, tad ir turėjo atrodyti lyg miestietės. Zosei graužė sąžinę, kad motina ja taip rūpinasi, juk neprašo, gali užsidirbti pati. Tačiau vis tiek spaudė širdį matant, kaip mamusia stengėsi. Ji norėjo prieiti, apkabinti, bet nedrįso. Juk seniai ne vaikas, dar pagalvos, kad kažkas negerai, vėl klausinės. Burbtelėjusi „labanakt“ pasuko į savo kambarėlį. Pakeliui dar papurtė tebedžiūstančią lapę, perbraukė ją sau per žandą, nusičiaudėjo ir, įėjusi į kambarėlį, uždarė duris.

2

– O, tik pažiūrėkit, vis dar miega! Tai ką, ar knygyne maišus tampai visą dieną, kad nebepasikeli? – Zosė pajuto, kaip kažkas jai pakuteno padus, ir nepatenkinta surietė kojas.

– Baik, Nisia, nelisk, – norėjo apsiversti ant kito šono ir dar labiau įsikniaubti į apklotą, tik staiga iš sapno gilumos išniro knygų eilės, ir ji pašoko. – Kelinta dabar?

– Aštuonios, panienka. Galvojam su mamusia, gal peršalai, susirgai, kad į darbą nesiruoši. Atėjau pažiūrėti. Mes jau po dvi poras kojinių sutvarkėme.

Zosė išlėkė iš kambario, puolė prie veidrodžio ir įnirtingai pradėjo traukioti iš plaukų papiliotkes.

– Neblogai atro dai, – traukė miegalę per dantį sesuo. Pamačiusi lapę, užsimetė ją ant kaklo ir, stumtelėjusi Zosę, pažvelgė į save veidrodyje. – Na, kaip?

– Niekaip. Tau nelabai tinka. Pečiai per platūs.

– *Idź ty**, – Nisia nepatenkinta pakabino lapę atgal ir pasuko į virtuvę.

* Eik sau (*lenk.*).

Palyginti su sese, traukiančia iš plaukų papiliotkes, ji tikrai nebuvo gražuolė. Dešimčia metų vyresnė, ištekėjusi ir išsiskyrusi, seniai buvo praradusi vasarišką gaivumą. Veidas išvagotas ankstyvų raukšlių, nuo nemigo naktų akys pajuodusios, oda papilkėjusi. Nepaisant išvaizdos ir amžiaus, Nusia jautėsi žymiai geriau, nei būdama trisdešimties ir kentėdama vyro agresiją. Jau kuris laikas ji gyveno tame pačiame kieme tėvo pastatytame namuke ir džiaugėsi ištrūkusi iš savo vyro jungo. Vaikų neturėjo, tad visą vasarą kartu su tėvu dirbo kaime ir rūpinosi ūkiu, o žiemą leido laiką su mama ir seserimi.

– Pusryčiausi? – iš virtuvės šūktelėjo mamusia.

– *Dobrze*.^{*} Nors nežinau, neturiu laiko. Ai, bet gal kaip nors spėsiu, – Zosė griebė nuo spintelės žnyples ir uždėjo jas ant įkaitusios krosnies.

Įsipylusi į dubenėlį karšto vandens, pasiėmė riekę padžiūvusios duonos, sutrupinusi sumetė į vandenį, palaukė, kol duonos gabaliukai pakankamai išburko, ir pradėjo skaniai valgyti.

– Matau, nesergi, apetitu nesiskundi, – linksmi tauškėjo Nusia. – Tai ar atnešei man ko prašiau?

– Velnias, ir vėl pamiršau, – Zosė skubiai išvalgė dubenį ir vėl ėmėsi plaukų. Įkaitusiomis žnyplėmis ji kantriai formavo bangeles. – Prižadu, šį vakarą tikrai atnešiu. Visai neturėjau laiko nė pagalvoti apie tai.

– Aha. Įdomu, apie ką gi tu turi laiko galvoti? Apie Julijų gal?

– Apie tą knygį? Baik. Jis mano viršininkas. Be to, iš knygų nosies beveik neiškiša. Tik kai vakare kasą suskaičiuoti

^{*} Gerai. (*Lenk.*)

reikia, nuo puslapių žvilgsnis nuklysta į skaitliukus. Kažkoks keistas jis. Bet tai ne mano reikalas. Kad tik algą sumokėtų.

Baigusi dėlioti plaukus, Zosė išsitėpė juodai antakius, pasiryškino blakstienas, prie nosies nusipiešė juodą taškelį. Iš rankinuko išsitraukė ryškiai raudoną lūpų dažą ir susikaupusi apvedžiojo lūpas. Paskubomis apsivilkusi darbinius drabužius pasikvėpino „Carmen“, užsivilko paltą ir vėl pasipuošė lape.

– Na, atrodo, kad susiruošei ne į darbą, o į kokį karininkų balių, – papriekaištavo mamusia.

– Kol nueisiu, pabluks, – ji lyžtelėjo pirštą ir palygino išlenktą antakių liniją. – *Do widzenia, dziewczyny.**

– Iki. Ir nepamiršk man Ožėškienės! Visai nebeturiu ką skaityti, negaliu visą laiką adyti ir megzti.

Zosė atidarė lauko duris ir įkvėpė geliančio ir drėgno oro. Po kojomis gurgždėjo per naktį suketėjęs sniegas, pamažu brėško. Susisupusi giliau į paltą ji mintimis sugrįžo į rytinį sapną – karštą pavasario vidudienį vaikstinėja su kažkokiu šviesiaplaukiu vaikinu po nepaprastai raudoną Raudondvarį. Miestelio gatvės siauros, vos prasilenkia lėtai vaikštinėjantys vasarotojai, aplink aukšti raudonų plytų namai, vaikinai irgi aukštas, pro atvertus langus palengva plevena užuolaidos, aukštai virš namų – akinamai žydras dangus, kažkur pratalindžiuoja karietos varpeliai. Išėjus iš gatvelės atsiveria žydintys sodai, visi šypsosi, juokiasi, ant galvų pamažu krinta obelių žiedlapiai. Susikabinusi su baltaplaukiu ji irgi sustoja, juokiasi, ruošiasi kažkur eiti, o tada prieš juos išnyra Nusia ir įsimylėjėlių kelionė nutrūksta.

* Viso gero, merginos. (*Lenk.*)

Veidą kutena stambios snaigės. Iki žiedlapių – dar visa žiema, o ir vaikino šalia – jokio. Zosė nusivylusi sušniurkštė nosimi ir paspartino žingsnį. Sunku būti gražiai ir neturtin-gai, geriau jau būtų atvirkščiai, mąstė ji. Tada galėtų spręsti, kuri partija jai, o kuri – ne. Dabar dažniausiai ji buvo tinkama tik pasivaikščiojimams po miesto sodą, geriausiu atveju – būdavo pakviesta į kiną, o po savaitės kitos tie jos frajeriai traukdavo medžioti naujų. Iš pradžių Zosė sielodavosi, verk-davo į pagalvę, bet per tiek metų apsirato, įsigudrino ir pasi-vaikščioti eidavo tik su tais, kurių kišenėse jau būdavo bilietai į kiną, koketuoti pradėdavo tik tada, kai gaudavo dovanų – kvepalus, auskarus ar kokį kitą niekutį. Tuomet jausdavosi bent trumpam pakylėta, įsivaizduodavo esanti tokia pati kaip tos, gyvenančios prašmatniuose namuose, su tualetų kamba-riais ir karštomis voniomis.

Trisdešimt, o ji vis dar viena. Na ir tegul. Zosė čiūžtelėjo ant balos užsitraukusiu ledu ir šokinėdama pabėgėjo link geležinkelio tilto. Buvo jau beveik devinta, knygyne turėjo būti už gero pusvalandžio. Vėl sulėtinusi žingsnį bandė pri-siminti, kur būtų galėjusi sutikti sapno baltaplaukį. Nei tarp savo bendradarbių, nei tarp draugų tokio jaunuolio nebuvo, greičiausiai bus aptikusi „Kobietos Współczesnos“ žurnale – ten gražių baltaplaukių apstu. O gal matė kuriame nors filme? Kine ji lankydavosi po kelis kartus per savaitę – ekrano šviesa ją hipnotizavo, traukė taip, kad užmiršdavo viską aplinkui. Tas kelias valandas, kurias praleisdavo kine, jausdavosi, tarsi keliautų po pasaulį – tiek išgyvendavo emocijų, pamatydavo

* „Šiuolaikinės moters“ (*lenk.*).

paveikslų. Greičiausiai bus mačiusi jį kokiame vokiškame filme – nepaisant tiršto grimo sluoksnio, vokiečių aktoriai vis tiek buvo labai išvaizdūs.

Taip bespėliodama priėjo Laisvės alėją, o netrukus ir „Stellos“ knygyną. Išsitraukusi iš rankinuko raktą atrakino durų ir lango grotas, atitraukė jas, apžvelgė vitriną. Nors langas blizgėjo ir jį puošė knygyno pavadinimas dar lietuvių, lenkų ir rusų kalbomis, kažko trūko. Atsirakinusi duris Zosė žengė į vidų, uždegė šviesą ir, perėjusi salę, nuskubėjo į nediduką kabinetą. Nusivilkusi paltą patikrino krosnį – nors kiemsargis ją ankstų rytą pakurdavo, patalpose buvo vėsu. Įmetė kelias malkas, ant viryklės uždėjo arbatinį. Pasišildžiusi rankas susišukavo, pasidažė, apžiūrėjo save nedideliame veidrodyje ir sugrįžo į salę. Apėjusi lentynas pataisė išsikišusias knygas, patikrino, ar naujausios tvarkingai sudėtos ant stalų priešais prekystalį, nuo kelių nubraukė dulkes, išdėliojo žurnalus. Julius turėtų būti patenkintas, jei kartais netyčia grįžtų anksčiau, nei numatyta. Iki atidarymo dar buvo likę keletas minučių, ir ji nuskubėjo gerti arbatos.

Laikas knygyne bėgo gana monotoniškai, nors iš pradžių Zosei atrodė, kad įdomesnę darbą vargu ar galima rasti. Pirmosiomis dienomis ji žavėjosi į knygyną užeinančių žmonių įvairove. Mokytojai, kontorų tarnautojai, menininkai, rašytojai, universiteto dėstytojai, užsieniečiai, moksleiviai, studentai, namų šeimininkės – čia užsukdavo visi, kas siekė dvasinio peno ar grožio, buvo išsimokslinę ir gyvenime labiau vertino dvasinius dalykus. Iš pradžių Zosė žiūrėjo į knygyno lankytojus kaip į aukštesnes būtybes, iki kurių jai toli gražu, tačiau ilgainiui pradėjo su jų nebyliu buvimu apsiprasti. Vieni jų buvo

malonūs ir šnekūs – patys patardavo šeimininkui, kokias knygas jis turėtų parsivežti iš Lenkijos. Kiti – niūrūs ir nebylūs, net nepasisveikinę įsikniaubdavo į pirmą pasitaikiusią knygą ir apsimesdavo skaitą. Tokie dažniausiai tenorėdavo sušilti, Zosei buvo prisakyta juos stebėti ypač akylai, nes po jų apsilankymo knygos dažnai dingdavo.

Ji atsistojo už prekystalio ir pradėjo laukti pirmojo pirkėjo. Laisvės alėja buvo tuščia – įvairaus plauko tarnautojai ir valdininkai jau sėdėjo savo kontorose, moksleiviai ir mokytojai vaikė miegą pamokose. Retkarčiais lange švysteldavo skubantis praeivis, ir viskas vėl tapdavo vienoda ir pilka. Ačiū Dievui, vėl pradėjo snigti ir Zosė staiga suprato – jų vitrinoje trūksta kalėdinių puošmenų! Šventės jau ant nosies, o ji per savo naujojo darbo euforiją buvo tai visai pamiršusi. Papuošti langus bus nesunku – ji meistriškai karpė angelus, snaiges ir kitokių ornamentų girliandas, mamusia buvo išmokiusi dar vaikystėje. Apsidžiaugusi, kad nebereikės stypsoti ir mirti iš nuobodulio, Zosė išsitraukė popieriaus ritinį ir ėmėsi darbo. Mintyse dėliojo, kaip šokantys angelai atrodys vitrinoje, buvo taip susikaupusi, kad net krūptelėjo, kai išgirdo virš durų kabančio varpelio skambesį.

– *Dzień dobry.**

– *Dzień dobry*, – ji pakėlė nuo karpinio galvą ir pasistengė pridengti savo darbą laikraščiu. – Ar galiu kuo padėti? – šypsodamasi išbėrė išmoktą frazę.

– *Dziękuję.*** Aš tik laikraščių. – Į ją žvelgė aukštas, gražaus

* Laba diena. (*Lenk.*)

** Ačiū. (*Lenk.*)

stoto jos amžiaus vyriškis. – Ar galiu? – jis nusiėmė šlapią nuo snaigių skrybėlę. Buvo šviesiaplaukis, kaip ir tas sapne. Zosė vos neprunkštelėjo, bet surimtėjusi pasiūlė skrybėlę pasidėti ant stalelio.

– Sninga, gal nors šiomet Kalėdos bus su sniegu, – linksmi pakalbino lankytoją.

Šis nusišypsojo, ir knygyne iš tiesų nušvito tarsi per Kalėdas.

– Turime „Gazeta Polska“, „Kurier Codzienny“, „Mucha“, – Zosė vardijo tai, kas buvo populiariausia tarp vyrų, ir bandė atspėti, kokį laikraštį jis pasirinks. Tačiau vyras neskubėjo – pavartė vieną, kitą, tada pakilnojo ant stalo esančius leidinius. Zosė suprato, kad pirkėjas neskuba, tad pabandė nekreipti į jį dėmesio, kad šis nesivaržytų ir jaustųsi lyg namie, kaip buvo primokęs Julius. Kol svarstė, ar mandagu traukti iš po laikraščio karpinius, vyriškis padėjo priešais ją „Mucha“.

– Gal galėtumėte patarti, ką dar paskaityti? Kaune būsiu visą savaitę, reikia kažkaip užmušti laiką vakarais.

Na, tokiam vyriškiui kaip jūs vertėtų laiką užmušinėti kitaip, – sudėliojo sakinį mintyse, bet garsiai ištarti nediršo. Su Ožėškiene čia neprisiusi, o apie kitus, vyrams patinkančius autorius ji nelabai turėjo supratimo. Sienkiewiczius, „Tajny Detektyw“*, „Šerlokas Holmsas“?

– „Tajny Detektyw“, – ryžtingai apsisprendė.

Tikėtina, kad jis dar nebus jo skaitęs. Julius buvo minėjęs, kad tai naujausias numeris.

* „Musé“ (lenk.).

** „Slaptas detektyvas“ (lenk.).

– Puiku, – vyriškis susimokėjo, bet išeiti neskubėjo.

– Na ir oras, – krenkštelėjo Zosė laukdama, kol pirkėjas pasiims skrybėlę ir droš savais keliais.

– Taip, – šis mindžikavo, tarsi dar kažko norėtų. Tada tyliai paklausė: – Ką jūs veikiate vakare? Matot, aš ne vietinis, atvykau iš Varšuvos.

– Matau, kad ne vietinis, – Zosė iškart jį atmetė kaip netinkamą partiją, vienintelis dalykas, kuris ją intrigavo, buvo šio vyriškio panašumas į matytąjį sapne. – Vakare aš užsiėmusi, – nusprendė neprasidėti. Maža, kas ką susapnuoja.

– Atsiprašau, kad taip nemandagiai užsipuoliau, – jis suskubo pasiimti skrybėlę ir jau suko durų link.

– Bet rytoj vakare galbūt ir ne, – Zosė pakraupo išgirdusi savo pačios balsą, pasidavusį nepažįstamojo gundymui.

Vyriškis nusišypsojo ir ištiesė ranką.

– Mykolas.

– Zofija, – Zosė spustelėjo ištiestą ranką ir staiga nuraudo. Greitai nususuko į knygas.

– Iki rytojaus, Zofija, – vėl sutilindžiavo durų varpelis, ir knygyne stoji tylą, tik buvo girdėti, kaip zvimbiamusė.

Ir iš kur čia žiemą šita musė! Zosė skubiai sugriebė laikraštį ir iš visų jėgų tvojė ten, kur ką tik gulėjo nepažįstamojo skrybėlė. Priešais gulėjo pritrėkštas vabzdys. Ji prisėdo ant stalelio krašto ir pradėjo karštligiškai tuo pačiu laikraščiu vėdintis.

– Na, ir kaip jums Kaunas? – prie stoviniuojančios Rachelės priėjo Sofija. Ji išsitraukė kandiklį, įkišo cigaretę ir godžiai užsirūkė.

– Neblogai. Įsivaizdavau jį rusiškesnį, o čia – visai kaip Europoje. Bent jau Laisvės alėja.

Koks skirtumas, kokia tautybė, kasta? Svarbu, kad ten, kur gyveni, jaustumėsi kaip namie, mąstė ji. Kovno, arba kaip sako lietuviai, Kaunas, ir buvo toks naminis miestas – neskubantis, skanus, globojantis.

1932-ieji, auksiniai Kauno laikai. Tiek lenkiškai kalbanti knygyno darbuotoja Zofija, tiek gražuolė žydaitė Rachelė, vykstanti vaidinti į Kauno žydų teatrą, puoselėja pačias gražiausias ateities svajones. Kaunas juk beveik mažasis Paryžius! Čia – teatras, meilė, džiazas... Svaiginantys Rachelės karjeros planai ir Zofijos šeimyninės laimės vizija. Tačiau nei viena, nei kita nenujaučia, kokia trumpa bus jų laimė. Kaip greit viską pakeis laikinąją sostinę užgulęs tamsus karo šešėlis ir ką turės ištverti jos – dvi panelės iš Laisvės alėjos.

Du netikėtai susipynę moterų likimai. Vienas miestas, patyręs ir aukso amžių, ir visų vilčių žlugimą.

© Teodoro Biliūno nuotr.



Pirmasis Inos Pukelytės romanas „Prancūziškas romanas“ išleistas 2000 m. Vėliau autorė nėrė į teatro vandenį: sukūrė ir režisavo pjesę „Shalom, Bellissima!“, vienaveiksmes komedijas „Meilė Paryžiuje“, „Brendžio trims!“, „Brendžio trims. Po dešimt metų“. Ji – monografijos „Žydų teatras tarpukario Lietuvoje“ ir daugybės straipsnių apie teatrą autorė.

Šis romanas – tai duoklė mano senelių kartai, kuri, patyrusi du pasaulinius karus, dėl dvasinių traumų ir politinių persekiojimų taip ir negalėjo deramai perduoti savo tragiškų istorijų vaikaičiams. Galbūt šis pasakojimas apie dvi jaunas moteris padės geriau suprasti tiek laikinosios Lietuvos sostinės, tiek ir pirmosios Lietuvos nepriklausomybės kartos istoriją.

I. Pukelytė

ISBN 978-609-466-484-7



TYTOALBA

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt